

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yesha‘yah

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 598 [1837 oder 1838]

ח היעשי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9106

ח (א) גליון • מגילה:
 בחרט אנוש. במכתב
 כתב אשר ירוץ כל אנוש
 קורא בו אפילו אנוש כל
 שהוא ואפי' אינו חכם וכן
 מרגם ונותן כתב מפרש:
 למהר שלל. לנא סומרב
 ולשל ל את כל הון עשרת
 השבטים ולהקים לבז
 בזכרנלר אחריו ואת
 לדקיהו ולדורו: (ב) יאציד'
 לי. גם בלותן הימים בימי
 יהויקים על אותו פורענות
 שני עדים ואמנים האחד
 לבשרם רעה העמידה לבז
 עליהם אוריה הכהן שהרגו
 יהויקים שואמר (ירמיה
 כ"ו) וגם איש היה מחנבל
 בשם ה' אוריה בן שמעי'
 מקרית יערים ויתנבל על
 הציר הזאת ועל המקום
 הזה את כל דברי ירמיה:
 ואת זכריהו בן יברכיהו.

ח
 ח (א) ויאמר יהוה אלי
 קח לך גליון גדול
 וכתב עליו בחרט אנוש
 למהר שלל חש בז:
 (ב) ואעידה לי עדים נאמנים
 את אוריה הכהן ואת זכריהו
 בן יברכיהו:
 (ג) ואקרב אל הנביאה
 ותהר ותלד בן
 ויאמר יהוה אלי
 קרא שמו מהר שלל חש בז:

בשנת שנים לדריוש עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים (זכריה ח') אוריה סימן
 לזכריה אם תראו שחקייים ונבואת אוריה תהיו מלפנים שחקייים ונבואת זכר הכסם שהעדתי בשל
 ס' מריב עמום וישעיהו עמום לפורענותם של י' השבטים וישראל גלה יגלה (עמ"ס ז') וישעיה
 (לקמן ל"ב) להבטחתו של חזקיהו נשימלך: (ג) ותלד בן. הוא הבן עלמו שקראה הנביאה

ב א ר

ח (א) גליון, י"ח ואחריו החזיקו רוב המפרשי' והשעתיקי', אולם הרב המתרג' אמן בדעת
 הרד"ק ורשב"ע שהוא אגרת משרש גלל לפי שאגרותיהן בימים ההם היו נגללות,
 והעד מגלה. בחרט אנוש, ונותן העתיק כתב מפרש (עיין רש"י), ואחריו החזיקו
 רוב המעתיקים, אך הראב"ע כתב ח"ל: כמו וילך אותו בחרט (שמות ל"ב ד') נורה ילוקה
 נדמות אדם, וי"א כי גליון יחיד מן גליונים והוא נגד והנתיבה במלאכת רקיס עכ"ל;
 והנה לדעת שניהם אין ספק שלא היה זה כתיבת אותיות, כי לזה יבחר עט סופר, אך
 היתה כתיבת הליור (בילדערטרופט, הירקגויפט). והרב המתרגם בספרו הנאמך מערכי
 לשון הנלמד לספר הערוך העמיק נדווש הזה בדברי טעם ודעת, ואעתיק לך פה תוכן
 דבריו השייכים לבאור הפסוק הזה כי נבנדות ידבר. וזה הוא: והנה המכתב הליור
 (בילדערטרופט) כבר השתמשו בו אדם ובניו אשר נשמת שדי הנינם ומיו כמה מאות שנים,
 כי חקקו בתמונות שינות את אשר ראו בעיניהם ואשר חקרו ברוב עתים וימים, והמלאכה
 הזאת היתה נקראת חרט שהיא כמו חרת בחליף תי"ו בטי"ת, ובליורים האלה רשמו כל
 מושגי השכל (הבסטרחקטע בעגריפטע) גם מאמרים שלמים (פֿאָלֿטֿטֿחֿנֿדֿיֿגֿע זאָטלע); אולם
 אם גם להסיפר נקל היה לתאר באופן הזה את כל אשר השיג והבין, כי הוא ידע את
 מחשבות לבו אשר בעבור זה נחר בחמונה הזאת לתאר דבר או מושג פלוני, הלא בעיני
 הקורא היה המכתב הזה כדברי הספר החמוס, איש כל ידע ענינו וכניח סגור בלי מפתח,
 כי מי ירד אל חדרי לב ואלתו לדעת אשר ידמה בנופשו ברשמו הליורים. רק בימי אנוש החלו
 להצביל בפאר התמונות והליורים האלה, ויען כי הקריאה היתה חכמה יותר וכבדת ממעשה
 הכתב הלו (אשר בו הלך הסופר רק אחריו רגש לבנו ודמיונו שכלו) לכן יחסו חכמת הקריאה
 אל ה', כאלו רוח ממרים השבילם וגשמת שדי הנינם, לחשף מלפנותי באלה, וע"ז נאמר
 נראשית ד' ב"ו) אז הומל לקר א נשם ה' (דמחשבה פֿינג זאָן מן לו זעען דורך דיו מ"ג)

מחכט גחטטעם), ויהיה
 בשם ה' בענין כי שמי
 בקרבו (שמות כ"ג כ"א)
 שענינו כחי ועל מי,
 ויען רק בימי אנוש ניתן
 הכתב הזה לקרא לכן יקרא
 על שמו חרט אנוש,
 והאיש אשר הבין לפתור
 הציורים האלה קראו
 חרט ס, והנה הסיפך מן
 חרט אנוש ה' כתב האותיות
 שבו נכתבה התורה למען
 יהיה המובן ממנה גלוי
 ומפורש ולא חרט אנוש
 ששלפותרו באופני' שונים,

(א) אונר דער הערר שפראך צו מיר:
 נים דיר איינע גראסע ראָללע,
 אונר שרייבע דאָרויף אין בילדערשריפט:
 עם איילע דיא בייטע, עם איבערראשע
 דער רויב!

(ב) אונר איך פֿערזיכערטע מיך גלויבווירדיגער צייגען,
 אוריה דען פריעסטער אונר זכריהו זאָהן יברכיהו'ס.
 (ג) אונר איך נאָהעטע מיך דער פראָעטין,
 זיא וואָרד שוואַנגער, אונר געכאָהר איינען זאָהן;
 דאָ שפראַך דער עוויגע צו מיר:
 געננע זיינען נאָמען: איילע • בייטע, רויבע • באָלד.

ולכן נקרא כתב האותיות מכתב אלהים, וכבר ידעת שאמרו חכמינו ז"ל, כי מעשה
 הכתב (שהיא כתב האותיות) נברא בין השמשות, ונודע הוא כי כל הדברים עליהם
 נאמר שנבראו בין השמשות, הם נעין אשלעים בין פעולות הטבע ובריאת חדשה, כמו שכתב
 הרמב"ם, ולזה חשבו גם בין הדברים האלה הכתב (והוא כתב האותיות) כי אם גם
 האותיות הם כמו בר אה חדשה, הנה נאמת נגזרו המה מתמונות ליורי חרט אנוש" (ע"ש
 בדברי הרב נר"ו שהאריך בזה) עכ"ל. ולפירוש זה יולדק מה שזוה ה' לקחת גליון גדול,
 ובאשר הרגיש בזה כבר הרד"ק, כי לרמוז לזה ע"י ליורי חרט אנוש שהם רק תמונות מוחשים
 (בילדער פֿון פֿערהאנדענען געגענטשטאנדען) לריך מגלה ארובה ורחנה. אולם מדוע זוה לו
 כי ינחוב בכתב זה אשר כל ירון הקורא בו? יראה לי הטעם כי לא נאל לו הזווי להראות
 המכתב הזה עתה לעיני הקה', שאם כן היה מה היה לו לחתום עליו עדים נאמנים? אבל
 הענין הוא כי אם הגליון הזה נסתר אהלו, וגלה את עינו ובאורו רק ליחידי סגולה, ואך
 כאשר נאל דבריו, הראה את הגליון הזה לעיני כל, והעדים מעידים עליו, שנבר כתב זה
 בימים שעברו והגיד מדשות עים תבואנה, ולזה כתב גם בכתב בלתי ידוע ב"ל לאנשים
 מיוחדים, כי היעוד מן מסלת רלין ופקח היה רק אל בית דוד ולא אל יתר העם, ולכן
 הלך אליו אל תעלת הנרכה כי אם היה רק המלך וגדוליו עמו, ודבר עמו בדרך רמז כאשר
 הערנו בפרשה הקודמת. למהר שלל, הרב מתרגם בדרך זווי כדעת יונתן, אך שלדעתו
 שלל ובז המה בעלמם הנושאים ובאלו הביזה והשללימהרו לנוש ביד האויב, ויהיה הלמ"ד
 נוסף כמו למן היום (דברים ד' ל"ב) (עיין מכלול). ולדעת הרד"ק שאמר כי לפיך לזה
 לו לקחת גליון גדול, כי היו כתובים בו דברים רבים, ועינים למהר שלל חש בו, ח"כ
 יהיה מקור והלמ"ד במשפט, ועומדת באקיס שים למהר שלל ולחיש בו. (ב) ואע"דה,
 לדעת המפושאים נלטה בן מפי הנכורה, ואף שלא נחפרש זה נכתוב, כמו שלא נזכר שכתב
 על הגליון הדברים האלה, וח לי לפי שאמר לו קח לך גליון גדול, הבין שדרך להניח
 מקיס לכתובת הזמן ולחתימת העדים. אח אוריה, לדעת חז"ל היו שניהם נתיאים לה' (עיין
 רש"י), וגם לדעת חכמי העמים, שאמרו כי אוריה הוא שנהה את המזנת לאמן במבנית
 המזנת שהיה בדמשק, וזכריהו אחד מבני אסף הנזכר אבל חזקיה (דהי"ב כ"ט י"ג) נמשפר
 בני הלויים אשר התחמלו לטהר המקדש, מ"מ היו אנשים חכמים וידועים בשם, וכ"כ הראש"ע
 וח"ל אוריה היה כ"ג בימים ההם, גם זכריהו היה אדם גדול, ע"כ, וא"כ גם שניהם הבניו
 מעשה הכתב של חרט אנוש לדעת הרב המתרגם. (ג) ואקרר, רבים פרשוהו וזכר קרבתי
 וכו"ו תורה על הזמן שזכר, והרב המתרגם תונס נמשמעו, ובאמת אין לבוין נלמזום מתי
 נאמרה הנבואה הזאת ומתי נתקיימה. הרב אה, אשת הנביא, ונקראת נן לפי שנעלה היה
 נביא, בן דעת הרד"ק, וכן כתב הראש"ע נבי' הרח ון, אבל בפירוש השני אמר שהיתה
 נביאה ממש, וזה לדגתי יותר נכון, כי השעלות הדנוקות בעלמות האיש, לא יתנו יקר
 ויזולה לאשת חיק, כמו כהן לוי וכן נביא, לא תמוזר אשת איש בזאת, כי לא מזינו במח"ך
 לא נהנת ולא לויים (אך נדחו"ל כידוע); ואין זה דומה כלל אל מלך מלכה שר שרה (כמו
 שחשנו חכמי העמים), כי המלך והשר יאזילו מהודם גם על נשיהם, אך לא כהן לוי ונביא
 וכן נראה דעת הרב המתרגם. מ"ד שלל, הרד"ק אמר פעם יקרא לו מהר שלל ופעם

עמואל על שם שהי' הקב"ה בעזרתו של חזקיה' באימלוד ואי אפסר לומר שכן אני הוא שהרי שנינו בשנת ד' לאחו נאמרה נבואה זו ובשנת ד' לאחו נהרג פקח ואי אפסר לשני בני' להיולד בשנה אחת בזה אשר זה וישעיה' אביו קרא שאוסר שלל על שם פורענות העמידה לבא על רכין וכן רמליהו שהיו באין ליעול מלוכה מבית דוד ותשבת מלכותו של חזקיה' (ד) יא אח חיל דמשק. ויעל דמשק ויחפש' (מלכי' ב' ט"ו): ואת שלל שומרון. ואחר שנהרג פקח ומלך הושע עלה עליו שלמוסר מלך אשר ויהי לו הושע עבד ונתן לו מנחה ושומד (שם י"ז) הוא שלל שומרון כל חלה היה בשנת ד' לאחו: (ו) את מי השלוח. ההולכים לאט במלכותה דבית דוד דמדבר להון בניח כמו שילוחא דנגדין בניח. שילוח מעיין הוא ושמו גיחון ושילוח שרכו להסיר את מלכות בית דוד בימי אחז לפקח בן רמליהו וכן על שנתו וסיעחו שרכו למרוד בחזקיה' שמאסו בו על שראוהו שלא היה נוחר בשולחן מלכים אלא אוכל ליתרא ירק ועוסק בתורה עליו נאמר לדיק אוכל לשובע נפשו (משלי י"ג) וראו את פקח בן רמליהו אוכל ארבעים סאה גוזלות בקינות סעודה והיו מלחין על חזקיהו ואומרין זה הגון להיות מלך אין זה מלך אלא רכין וכן רמליהו היו ראויין למלך בחייהו וזהו ומשש את רכין וגו' אמר להם הקב"ה אוכלין אתם מתאו' אני מבית עליכם אוכלין הרבה הנה ה' מעלה עליהם וגומר את מי הנהר העלומים תחת מי השלוח המלשים והנומים: (ז) ועלה. הנהר: על כל חפיקיו. יתגברו לעלות על כל חפיקי מולא מימיו: והלך. הנהר ממולא: על כל גדותיו. על גידודיו הן שפתותיו הקופות במקום שהנהר מושך צין גידודין וקופין והוא בנחמד מרוב:

(ד) כִּי בְּטָרֶם יִדַע הַנְּעַר
 קָרָא אָבִי וְאָמַי
 יִשָּׂא וְאֶת־חֵיל דְּמִשְׁק
 וְאֶת שְׁלַל שְׁמֵרוֹן
 לְפָנַי מֶלֶךְ אֲשׁוּר:
 (ה) וַיִּסַּף יְהוָה דְּבַר אֵלַי עוֹד לֵאמֹר:
 (ו) יַעַן כִּי מָאֵס הָעָם הַזֶּה
 אֶת מִי הַשְּׁלֹחַ הַהֲלָכִים לְאֵט
 וּמִשׁוֹשׁ אֶת־רִצְיֹן וּבֶן־רַמְלִיָּהוּ:
 (ז) וְלִכֵּן הִנֵּה אֲדַנִּי מַעֲלָה עֲלֵיהֶם
 אֶת־מִי הַנְּהַר הָעֲצוּמִים וְהַרְבִּים
 אֶת־מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְאֶת־כָּל־כְּבוֹדוֹ
 וְעָלָה עַל־כָּל־אֲפִיקָיו
 וְהִלָּךְ עַל־כָּל־גְּדוּתָיו:

פחה באחנה וחלה

והוא שרכו להסיר את מלכות בית דוד בימי אחז לפקח בן רמליהו וכן על שנתו וסיעחו שרכו למרוד בחזקיה' שמאסו בו על שראוהו שלא היה נוחר בשולחן מלכים אלא אוכל ליתרא ירק ועוסק בתורה עליו נאמר לדיק אוכל לשובע נפשו (משלי י"ג) וראו את פקח בן רמליהו אוכל ארבעים סאה גוזלות בקינות סעודה והיו מלחין על חזקיהו ואומרין זה הגון להיות מלך אין זה מלך אלא רכין וכן רמליהו היו ראויין למלך בחייהו וזהו ומשש את רכין וגו' אמר להם הקב"ה אוכלין אתם מתאו' אני מבית עליכם אוכלין הרבה הנה ה' מעלה עליהם וגומר את מי הנהר העלומים תחת מי השלוח המלשים והנומים: (ז) ועלה. הנהר: על כל חפיקיו. יתגברו לעלות על כל חפיקי מולא מימיו: והלך. הנהר ממולא: על כל גדותיו. על גידודיו הן שפתותיו הקופות במקום שהנהר מושך צין גידודין וקופין והוא בנחמד מרוב:

ב א ו ר

קש בז, כי אין לקרוא שם הנער בארבע מלות, אלא או מהר שלל או קש בז. ואם גם אין זאת ראיה מכרעת, מ"מ לפי דרכנו יראה שנוון הוא, כי הוא לא פירש כלל סנת קריאת השם הזה, כי הסתיר הדבר, ובאשר נבאר עוד כמה שינוא, אך האנשים אשר ידעו לקרוא את הגליון והבינו תוכן הדברים הם ידעו גם טעם קריאת השם הזה, אבל העם לא ידעו מאומה, ומשבו שנקרא בן בעבור סנה נעלמה וידועה רק לאבי הדין, ובאשר נתקיימה הנבואה, אז אמר להם שגם שם בנו היה לאות על ימים הבאים, ואם נאמר שקרא שמו מהר שלל קש בז בודאי יפלא זאת בעיני כל שומעיו וישאלו את פיו, וזאת הייתה נגד המכוון מאתו, לכן נכון הוא כי ה' נזהר לו שיקרא שמו או מהר שלל או קש בז שניהם אחד במובן. והנה לדעת רש"י (עיין בדבריו) הוא עמנו אל בעלנו, כי זולת זאת כל נמלא הקשנון

(ד) דעו כעפאר ערלערנען ווירד דער קנאבע,
 צו רופען פאטער, מוטטער,
 ווירד מאן טראגען דען רייכטהום פאן דמשק,
 אונד דיא בייטע שמרון'ס,
 פאר דעם קאניגע פאן אשור.
 (ה) אונד דער עוויגע פוהר פארט שפרעכענד מיט מיר
 פערנער אלוף:
 (ו) דארום ווייל פערפאטעט דיעועם פאלק,
 דיא געוואססער שלוח'ס וועלכע פליעסען זאנפט דאהין,
 אונד לוסט האט אן רצין אונד דעם זאהנ' רמליהו'ס,
 (ז) דארום זיעהע! דער הערר לאסט אויפ'שטייגען ווירער זיא
 דיא געוואססער דעם שטרומעם, דיא געוואלטיגען אונד
 שטארקען,
 דען קאניג אשור'ס אונד זיינע גאנצע מאכט,
 ער שטייגעט איבער אללע זיינע פלוסבעטטען,
 אונד שרייטעט איבער אללע זיינע אופער.

ער

המשנן, אולם כפי אשר
 פירשנו, כי העלמה הרה
 מוסב על אשת אחז אן אלו
 לריבי' לזה. (ד) קרא אביו,
 לדעתי הוא השעור בעלמו
 שחן אלל עמנו אל,
 כי נטרם ידע הנער מאוס
 ברע ובחור בטוב, כי רק
 בדבוריו יתנכר נער אם
 יבין היט' מאוס ברע ולבחור
 בטוב. ישא, הנושא, כמו
 ויאמר ליוסף (ראב"ע)
 ורד"ק, והוא פעל סחמי
 בשאר לשונות (חז"ל).
 (ה) ויסף, הנה הנבואה הזאת
 לא היתה עוד מהדברים
 אשר יעלימם מפני העם
 אבל דבר אותה באזניהם,
 ואולי תהיה גם מזה הענין
 כוונת מלת לאמר ככאן,
 בלי' לאמר זאת נקהל רב

לא לחמוס את הדברים כאשר עשה הנבואה הקודמת. (ו) העם הזה, אנשי יהודה. מי
 השלח, הוא הנהר הקטן גחון שהיה בירושלים, ושם היו מושבים מלכי יהודה כנזכר במ"א
 (א' ל"ח, יע"ש כמה שבארנו), לפיכך אחז המלך הזה, על כי מאסו במלכות בית דוד.
 ההולכים לאט, בן הוא טבע הנהר הלזה שלא יתמרו ויחמו גליו ולא ישטוף בחזקה, והוא
 משל על מלכות אחז, שלא אזר חיל ולא היה גבור מלחמה לעבור גבול ולשטוף בארלות.
 ומשום אח רצין, כלומר יש להם משום עם רצין, וכבר מזינו כיוולא בזה, ובא בסמיכות
 המ"ס בש"א כי הוא נסאך למלת את כמו מקום לא ידע אל (איוב י"ח כ"א) (רד"ק),
 והנה עיקר הכוונה על רצין, ופקח אך נטפל לו כי זה מעין המשל, כי בארס היו נהרות
 גדולים ועלומים כנודב, ושאו יעיד עליו ארס נהריס, וגם מימיהם טינים מאד, כמו
 שאמר נעמן הלא טוב אמנה ופרפר נהרות דמשק מכל מימי ישראל (מ"ב ה' י"ב), ובכך
 רואה כי הרע לכניס מאד על כי געלו נפשו בבית דוד ובחורו במלך אחר (ואולי היה איש
 בחירם בן טבאל הנזכר לעיל) ובעבור זה שפך עליהם חמת זעמו, וזה לעד כי נכח האמת
 דרכנו כמה שאמרנו, כי הנביא לא רצה להבנות המלך בעיני העם, ואך בחוכמת מוסתרת
 הגיד לו פשעו, ויראה לי שהנבואה הזאת מן ויוסף ה' היתה בזמן מאוחר שכבר נודעה
 הנבית אשר כרת אחז עם אשור, ודבר הנביא נאלו יעמוס העון על שנס העם, כי יען
 היתה ידס עם רצין ופקח, לכן הונח אחז לקרוא את אשור לעזרה, והמה היו בעבורי
 ישראל כאשר יבאר, אולם השלך ידע בנפשו כי תונחתו אליו תגיע ביותר. (ז) ולכן, לדעת
 הרד"ק תהיה הוי"ו ללא ענין, ויש לפרש הוי"ו לותינת טעם על כן, ומלת לכן לקריאה
 כמו לכן כל הורג קין (בראשית ד' ט"ו) ובדומה, ומלת הנה להמשיך המאמר כדרכו,
 ויתורגם: דחהער זיעהע! עם ועטט דער הערר חויפטטייגען א. ז. וו. הנהר, הוא פרת ומקורו
 בארן אשור ובעבור גם בארן ארס, ואמר: יען הס מאסו מי השלח ובחורו בנהרי ארס לכן
 יבא ה' עליהם את מולאי המים האלה ממקורם בו ילאו. כבודו, חילו וכן תרגם יונתן
 משריתיה שפוא מחנהו בעברית. אפיקו, שרשו פוק, שהוראתו הולאת דבר, כמו
 יפיק רצין (משלי י"ב ב') (וכמו נפק בארמית), ועיקר הנחתו על מצוע המים ומקורם,
 כאיל תערוג על אפיקי מים (תהלים מ"ב ב'), וכמ"ס החנס השלם ר"י בר"ל בבאורו
 לפטר תהלים (י"ט ט"ו) ע"ש. ועל דרך העברה גם נאל שוטף שנס באים והולכים חמוד
 מימי המקור, וכן ישמש הלועז במלת (קוועלונטן) גם על המים הנוזלים בנחלים ובנהרות,
 ונקרא גם הנקעה אפיק, לאפיקים ולגאות (יחזקאל ו' ג'), כמו שנקראות ג"כ
 נחל

(ח) וחלף ביהודה שטף ועבר
 יחודה ושטף בחזקה: עד
 לוואר. עד עיקר חזק
 לווארם. ות"י עד ירושלים
 ימתי: מוטות כנפיו. פרק
 קטן שנסוף הנוף קרוי
 מוטה. וראיתי בתנחומא
 כמה הם מוטות כנפי
 התרנגול אחד מן שאים
 באבלים סגור מלא רוחב
 ארץ יהודה: עמנו אל. הוא
 שנת יהוד' שהבטיחו הקב"ה
 להיות עמם בימי חזקיהו
 בדברי הנביאה שקראה שם
 בנה עמנו אל: (ט) רעו
 עמים. לשון רעבו רעך
 בת"י איתחברו. התחברו
 יחד אוכלים סגורים:
 וחתו. ותשברו: התאזרו
 וחתו. בכל מיני גבירה
 וסופכם להיות מתים:
 (י) עולו. ל' ליווי:
 (יא) בחזקת היד. בהתגבר
 הנבואה עלי כשהוסיף
 לדבר אלי בדבר זה כמו
 שכתוב למעלה ויוסף ה'
 דבר אלי (לעיל ז') ובל' זה
 אמר (יחזקאל י"ז) ויד ה'
 עלי חזקה ל' נבואה: ויסרני
 מלכת וגומר. הזהירני שלא
 להיות בעלת שנת הסופר
 וסיעתו שנקשרו למורד
 על חזקיהו כמו שפורש
 בסנהדרין ויש רמז בספר
 הזה (לקמן ב"ב) לך בא אל
 הסוכן וגו'. ויסרני כמו
 וליסרני: (יב) לא תאמר
 קשר. אהם סיעתו של חזקיה'
 אע"פ שהן מועטין מסיעת
 שנת לא תאמרו אחרי רבי'
 להטות: לנל אשר יאמר

(ח) וחלף ביהודה שטף ועבר
 עד צוואר יגיע
 והיה מטות כנפיו
 מלא רחב ארצה
 עמנו אל:
 (ט) רעו עמים וחתו
 והאזינו כל מרתקי ארץ
 התאזרו וחתו
 התאזרו וחתו:
 (י) עצו עצה ותפר
 דברו דבר
 ולא יקום
 כי עמנו אל:
 (יא) כי כה אמר יהוה אלי
 בחזקת היד
 ויסרני מלכת
 בדרך העם הזה לאמר:
 (יב) לא תאמרון קשר
 לכל אשר יאמר העם הזה קשר
 ואת מוראו לא תיראו
 ולא תעריצו:

אח

העם הזה. שעם שנת לפי שהוא קשר רשעים ואינו מן המנין וכן בקשר של עשרת השבטים
 שיתקשרו עם מלכי מצרים: ואת מוראו. העם הזה שהם אומרים לכם לירא מסגורכ ולהשלים
 עמו: לא תיראו ולא תעריצו. לא תאמרו חזק הוא בן ת"י לא תימרון תקוף:

ב א ו ר

ב כל לפי שהמים ינבעו ממקום גבוה לנמוך. (ח) שטף ועבר, כלומר שככה ישטוף ויעבור
 עד שיגיע עד לוואר, בדרך כי באו מים עד נפש (תהלים ס"ט ב'), והמכוון ממנו הוא
 עיר הקדש ירושלים שהיא רוח אפנו. מנחם כנפיו, שרש וטה כמ"ש הרד"ק, וענינו החפשות
 ופרישת

ישעיה ח

(ח) ער בריכט איין אין יהודה, איבערשוועממט אונד שטרומט פארט,

ביו אן דען האלו רייכעט ער,

אונד דיא שפאננוגען זיינער פייטיגע,

וויא דיא פאללע ברייטע דיינעם לאנדעם, —

א גאטט. מיט = אונז!

(ט) פער איינט אייך נור איהר פאלקער, איהר ווערדעט שאן פערצאגען,

הארט עם אללע פערנען דער ערדע!

ריסטעט אייך נור, איהר ווערדעט דאך פערצאגען!

ריסטעט אייך נור, איהר ווערדעט דאך פערצאגען!

(י) ערזונגעט פלאן, ער ווירד פער אייטעלט,

שפרעכט איינען מאכט שפרוך,

ער ווירד ניכט בעשטעהען,

דען מיט אונז איזט גאטט!

(יא) דען זא שפראך גאטט צו מיר,

אין דער האכסטען בעגייסטערונג

אלס ער מיך ווארנטע ניכט צו געהען

אום וועגע דיעזעם פאלקעם:

(יב) געננט ניכט בינדנים אללעם

וואס דיעזעם פאלק געננט בינדנים,

אונד וואס איהם פורכט מאכט, פירכטעט ניכט

אונד בלייבעט אונערשראקקען.

באור לד

ופרישת ננפיו יהיה לבסות כל רחב ארץ, והכנוי ארץ מוסב על העם שזכר בסוקו'. והנה לכל המפרשים והמעתיקי' עזב הכניא את משלו הראשון, שדמה את מלך אשור לנחל שוטף, ודמה עתה קלוי המחנה לכנפי בעלי חיים, והשאלה הזאת היא נכמה לאונו' (דעם העערעס פון געז), וא"כ הכנוי של כנפיו יורה על מלך אשור. אך לדעתי אין לוכך לאמר כי שנה את טעמו, רק קרא לקלוי הנהר בשם כנפי וכמו שנאמר כנפות הארץ, כנפי כנפיהם, ואמר שאל כנפי המים, ואמר שאל מחשבו כי יען עד לואר יגיע וישם מגמת פניו רק לעיר מלובה כי יאסוף שם את כל מחנהו, וירוח בזה ליחר מחוזות, כי לא בן יהיה אבל מטות כנפיו (הכנוי על הנהר) יתפשט מלא רחב ארץ. עמנו אל,

יפה תרגם הרב זה נדרך הקריאה, כי אחרי שעיניו ראו במחזה את העיר הקדש במלור ובמלוק קרא בהסתערות נפשו: עמנו אל! כלומר יהיה ה' עמנו כאשר הנטימו ע"י האות בנן היוולד להלך שקראה אמו עמנו אל כאשר זכרנו, וכאשר קרא בואת הכריק ננפשו קרני החקוה ונחה עליו רוח ה' להודיעו כי לא יטוש ה' עמו, וכי מלך אשור לא יבוא אל העיר הזאת. (ט) דעו, הוב תרגם כיונתן (עיון רש"י), ופירוש הרד"ק והראב"ע, שהוא מענין תרועה שנט נרול (תהלים ב' ע'), לא יתישב היטב כיונתן המקרא, ויותר נכון הדעת שהביא החכם געועניו שהוא מלאן תרועה, ותהיה הכוונה אם גם עתה תריעו תרועת נלחון, בכל זאת עוד תחתו, וראוי לתרגם: יובעלט נור איהר פוקער איהר ווערדעט טון פערלנגען. ואף שהוא הרמיק הפירוש הזה לפי שלא מלינו מפעל רוע בהוראה הזאת בנין הקל, הנה אנכי אקריבכו כי בזה נמשכו המאמרים היטב, שאמר האזינו כל מרחקי ארץ, כלומר אתם העמים הרחוקים תאזינו את קול התרועה הזאת, והתאזרו להיות זרוע למלכי אשור (כי לדעתי היעוד הזה על מפלת סומכב ולא על ארם ואפרים כמו שמשב החכם הנ"ל) אשר יעשו חיל, הן גם אתם תחתו. והשנעים העתיקו באלו כחוב דעו ויהיה זה עומד לעמת האזינו. החאורו, הכפל לחוק. (י) דברו דבר, לדעת הרב המתרגם בענין דבר המלך (שערך, מחכט שפרוך), והכוונה על סמריב שדמה ננפשו כל אשר יגזר אומר יקום לו כנראה מדכריו ע"י נבשקה. (יא) בי כה, כבר כתב הרד"ק שיש מפרשים הנואה הזאת בימי חזקיה, והכוונה על שנא וסיעתו, שהיתה ידם עם סומכב כפי קבלת חז"ל, וכבר פירשנו שלדעתנו גם הפסוקים הקודמים יורו לעת הזאת. בחוקת יד, בענין היתה עלי יד ה' הנא כמה פעמים בספר יחזקאל. ויסרני, לדעתי אין הכוונה שהזהיר את הנביא שלא ללכת נדרך העם הזה (שנא וסיעתו כמ"ש רש"י), כי אין ספק שלא עלה על לב הנבחר הזה להשית ידו עם רשעי ארץ, אך הענין, שם המוסר הזה נפי, להזהיר המחזיקים בנרות אלהים מלכת נדרך העם הזה, ולכן אמר (יב) לא חאמרון, אל תקרא להמחברות האנשים האלה בשם קשר כי עד מארה יתקו חועי הקשר הזה. ואחבוראו, סמריב כמו שפירש"י.

(יג) והוא מעריככם . מחזיקכם : (יד) והיה למקדש . אותה עלה שיען שבו ושיען פקח להשביט מלכו בית דוד יהיה לזימון פורענות לבא עליהם . למקד' כמו התקדשו למחר (יהושע ג') : ולאבן נגף . שהרגלים נגפים בה לשון מכשול כמו בטרם יתנגפו רגליב' (ירמיה י"ג) סן חגף באבן רגלך (תהלי' כ"א) : ולכור מכשול . הוא לשון אבן נגף שהכור הוא אבן : לשני בתי ישראל . שבאו להיות לפח ולמוקש ליושבי ירושלים ומי הם שני הבתי' פקח בן רמליהו וסיעתו ושבאו וסיעתו : (טו) יבשלו בם רבים . באותן האנשים יבשלו אלו וסיעתם שניהם יפלו ביד שונאיהם פקח נהרג שהרגו הושע וי' השבטים ופלו ביד סנחריב ושבו ילא מירושל' בשעל' סנחריב מעליה לילך על תרהקה מלך בוש שטף שנה וסיעתו והלך לו : (טז) לור תעודה . כל זה מן הנואה שנאמרה למעלה כי בה אמר ה' אלי ועוד זאת אמ' לי לור תעוד' לשון העדותי בנס היום ל' התראה קשור התראותי

(יג) אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֲתוּ תִקְדְּשׁוּ
וְהוּא מוֹרְאֲכֶם וְהוּא מְעַרְיָצְכֶם :
(יד) וְהָיָה לְמִקְדָּשׁ
וּלְאֲבֵן נֶגֶף
וּלְצוּר מְכֻשָׁל
לְשָׁנֵי בְהֵי יִשְׂרָאֵל
לְפָח וּלְמוֹקֵשׁ
לְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם :
(טו) וְכִשְׁלוּ בָם רַבִּים
וְנָפְלוּ וְנִשְׁכְּרוּ
וְנִזְקְשׁוּ וְנִלְכְּדוּ :
(טז) צוּר תְּעוּדָה
תְּתוֹם תּוֹרָה בְּלִמְדֵי :
(יז) וְחִכִּיתִי כִּי־הָיָה
הַמִּסְתִּיר פָּנָיו
מִבַּיִת יַעֲקֹב
וְקוֹיִתִי־קוֹ :
חנה

וחתום התורה על לב לימודי תלמידך ויראי שמים הנקראים לימודי ה' ואם חאמר אין ל' קצורה נופל בלימוד תורה נופל הוא בו שנא' קצרים על לנך תמיד (משלי ו') : (יז) וחכיתי לה' . אמר ישעיה אני המחכה לה' המקתיר פניו מעשרת השבטים וקויתי לו לאמת דברי אלה ולהושיע את בית דוד :

ב א ו ר

(יג) מעריככם , מפני ה' הגדול והנורא ראוי לכם לפחד ולא ממלך אשור . (יד) והיה למקדש , הפסוק הזה סתום מאוד ואין פותר אותו באופן ינעם לאזן שומעת (עיין בדברי המפרשי' ראשוני' וגם אחרונים) , ולזה השביל הרב המתרגם לבחור בדרך אחר נאה ומתקבל . ולדעתו הפסוק הזה נלמד לפסוק אחריו , אמר שם' יהיה עוד למקדש כלומר שיוקדש שמו בנפלאות אשר יעשה , (גם יש לפרש והיה כמו ויהיה לדרוש אלהים (דהי"ב כ"ו ה') שענינו שנתן לבו לדרוש ובאן הכוונה שיהיה שם להגן בעד מקדשו . או שהכוונה בדעת הרד"ק שיהיה לארמון נשגב לחסות בו , גם יתכן בדעת החכם געזעניוס שענינו מקום מקלט כי גם המזבח קילט בנראה ממעשה אדוניה ויואב כמ"ש חז"ל) , אך זאת תהיה אם כבר נכשלו ונפלו רבים בדבר שהוא לא בן נגף ולכור מכשול וגו' והוא הקשר עם מלך אשור , וכל זה יורה על מפתח סנחריב אשר נפל

ישעיה ח

באור לה

- (יג) דעו עוויגען צבאות, איהן האלטעט הייליג, ער זיין אייערע פֿורכט אונד ער אייער שרעקקען.
- (יד) אונד ער ווירד צום הי ליגטהום — וואס אכער איזט צום שטיינע דעם אַנשטאַסעם אונד צום פֿעלזען דער שטרויכעלונג, פֿיר ביידע הייער ישראל'ס, צום פֿאַללשטריקע אונד שלינגע פֿיר דיא בעוואָהנער ירושלים'ס.
- (טו) דאַראַן ווערדען שטרויכעלן פֿיעלע, טהיילים פֿאַללען אונד צערשמעטערט, טהיילים פֿערשטריקט אונד געפֿאַנגען ווערדען.
- (טז) פֿערהיללע דאַו צייגנים, פֿערזיגלע דיא לעהרע בייא דען איינגעווייטהען.
- (יז) אונד איך האַררע אויף דען עוויגען, דער יעצט פֿערברגט זיין אַנגעזיכט, פֿאַר דעם הויזע יעקב'ס, אונד האַפֿפֿען אויף איהן.

זיעהע

שדוד אחרי שנר נכנז
 ארץ ישראל ממלכי אשור
 שלטויו ולכד הוא כל ערי
 יפודה הנלוות לשני בחי
 ישראל, יהודה ואפריס.
 (טו) ונפלו ונשברו, נגד
 אנו נגף וזור מנשול.
 ונוקשו ונלכדו, נגד לפס
 ולמוקש, ובאמת ירושלים
 לא נפלה ולא נשברה, אך
 באם במלור ובמלוק, ולכן
 היה לה זה לפס ולמוקש.
 ואלינה לפניך דעת יודי
 החנס מהר"ס גהורשמן
 בשלש הכתובים האלה
 י"ג, י"ד וש"ו זה לשונו:
 כִּי־יִקְרָא פֶּעַל הַיָּם עַל
 עֵינָיו (החבטן) ויהיה עיני
 והי' למקדש להמקדש יהיה
 כבוד ה' כלומר אם מקדישו
 את ה' לנאות ומיראו
 אותו אז יקרא יקרא לכס

במקדש אשר תבואו שמה לקרוא אליו בעת זרה, והמשך הדברי' והי' למקדש לשני בתי ישראל וליושב
 ירושלים בקראם אליו על שני מיני הרעות שהם א' אבני נגף וזור מנשול, וב' פח ומוקש,
 וענין הפעלים בפסוק ס"ו וכאלו ונפלו וגו' כמו כי יבשלו וגו' ויהיו שני חלקי הפסוק הזה
 מקבילים לקודם כלומר כי יבשלו וגו' במין הראשון או כי יוקשו וגו' במין השני. ויתורגם
 לפי זה: דען עוויגען דעם וועלטלעם, דיעזען זעלסט איהר" הייליגען, ער פֿלויין זיין חייך
 פֿורכטבאר חונד מֶחֶכְטִיג. דען ווירד ער חייך הייליגטהווע זיך חייכֶיכרען, בייה
 טטייגען דעם חֶכְטֶסעס חונד קליפפען (ד. ה. חייך חוכגליקקע) דען ביידען היי
 זען ישראל'ס, בייה פֿעלזע חונד טוינגע (דען הייסט בייה פֿיינדליכער כֶּכְטֶסעלונג)
 דען בעוואָהנערן ירושלים'ס; ווען (כעהזיך) פֿיעלע זען יענע טטחטען זעלסטען, פֿעלזען,
 חונד חייך ביין ברעכען, פֿערדען חין דיעזען געפֿענגען חונד געפֿעסעלטען ווערדען. עכ"ל.
 (טז) צור העודה, כמו שז"ה ה' לכתוב היעוד של מפלת ארם ואפריס על גליון בחרט אנוש
 ולא לנלות סודו רק ליחירי סגולה (עיין תחלת הפרשה) בן כזה לו עתה להסתיר התעודה
 והתורה הזאת, שהם כמ"ש הראב"ע דברי הנבואה על מפלת סנחריב, מעיני העם, ואך
 הזרירים אשר ה' קרא, והמה תלמידיו וריעיו המקשיבים לקולו יביא נסודו, כי הפושעים
 ילכו בדרך אשר בחרו ויבשלו בו, וכן היה, כי אך אחרי אשר באה העיר הקדש במלור
 ולא קם עוד רוח באיש ושלת חזקיה אל הנביא בנה והתחנן לו כי יתפלל בעדו אל ה' אז
 הנטיח לו באר היטיב כי יגן ה' בעד עמו וינקים נקמתו במלך אשור. (יז) וחביתי, כלומר
 אנכי מעממי אחבה לה' ואיני כריך לא לאות ולא למופת, אולם אתם תלמידי ורעי אשר
 אולי לבכם אינו בטוח ביצועת ה',

(יח) הנה אנכי והילדיו וגו' לאותות פורענות פקח כמו שנקרא ה' לד מה' שלל חשבונות שיע' בית דוד כמו שנקרא הילד עמנו אל זהו הישוב בענין לפי פשוטו. ומדרש אגדה בבראשית רבה על אחו שאמו בתי נכסיות ובתי מדרשות שלא ילמדו תינוקו' של בית רבן תורה אמר אם אין גדיי' אין תיישי' אם אין לאין אין רועה אגרום לו לסלק שכינתו אמר לו הנביא כל מה שאתה קושר התעודה ותחת התורה לסתמ' שלא חמלא בישראל לא יועיל לך: [זו] ומכתי לה' המסת' פניו וגו'. אין לך נבואה קשה כאותה שעה שאמר משה (דברים ל"א) ואנוכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא ואף בו ביום הנטיח' וענת' השירה הזאת לפניו לעד כי לא חשבת מפני זרעו (שם):

(יט) וכי יאמרו אליכם
(כ) כתורה ולתעודה

הנה אנכי והילדים
אשר נתן לי יהוה
לאותות ולמופתים בישראל
מעם יהוה צבאות
השכן בהר ציון:
וכי יאמרו אליכם
דרשו את האבות ואל הידענים
המצפצפים והמהגים
הלא עם אל-אלהיו ידרש
בעד החיים את המתים:
כתורה ולתעודה
אם-לא יאמרו כדבר הזה
אשר אין-לו שחר:

ועבר

הם תלמידים שזכיין עליו בנבים יהיו לאותות ולמופתים שתפקים תורה בישראל על ידם: (יט) וכי יאמרו אליכם. אמר ר' סימון בשרה אנו של הושע בן בארה ניבא שני מקראו' הללו ולא היה בהם כדי ספר ונטפלו בישי' וניבא אותם לגלות עשרת השנתיים כשהגלה סנחריב לראובני ולגדי (יהגלוהו עמהם) כמה שנאמר (ד"ה א' ה') בארה בנו נשיא לראובני הוא אשר הגלה תגלת פלאסר: וכי יאמרו אליכם. האומות: דרשו אל האבות וגו' המלפפים והמהגים. לשון גנאי הוא שאף הדבור אין בהם אלא בעופות הללו שמפטפטן בקול' לשון ליפנוף והנה נוסל בעופות כסוס עגור בן אלפ'ף אהנה כיונה (לקמן ל"ח) וכן מנינו לשון ליפנוף בקול נמוך שנאמר (לקמן כ"ט) והיה כאב מארץ קולך ומעפר אמרתיך תלפ'ף: הלא עם אל אלהיו ידרש. זו תהא תשובתכם הלא עם כמונו אשר לו אלהים באלהינו אל אלהיו ידרש שמתאמרו לנו להיות נמוחכם לדרוש לורכי החיים מן המתים: (כ) לתורה ולתעודה. מחובר למעלה הימנו שמתא נדרוש אל המתים לתורה ולתעודה בעד החיים להורות לנו מה נעשה. כל זה לפי המדרש. ולפי פשוטו יש לפתור וכי יאמרו אליכם וגו'. גמר נבואתו הוא שאמר ויסרני מלכת בדרך העם הזה והוכיחו הקב"ה לנביא ולסיעתו של חזקיה כשיאמרו אליכם שנגא וסיעתו שיראו את חזקיה שנעט בעכו"ם דרשו אל האבות ואל הידענים ובררו בעכו"ם באשר עשו אבות הראשונים והשיבו את האלוכה אל סנחריב. הלא (כל) עם אל אלהיו ידרש. עובדים עכו"ם ודורשים בעד החיים אל המתים אף אתם יש לכם לעשות כן: לתורה ולתעודה. זו תהא תשובתכם שתאמרו את התורה כמה שנאמ' למעלה צור תעודה חתום חורה ולא תאמינו לדבריכם: אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר. מאחר שחשיבו לו תשובה זו תראו ותשמעו אם לא יהיו מודים בשנים שנהם לדבריכם ויאמרו כדבר הזה אמת אשר אין לו לאלוה אוב וידעוני שום שחר אין ראוי לשחר פניו בן חירגס יונתן. ומדרש אגדה על עלמו אינו מזרית השחר שהרי עינים לו ואינו רואה ואיך זרית על אחרים. ענין אחר אם לא יאמרו כדבר הזה עתה תראו אם לא יאמרו אליכם כדבר הזה דרשו אל האבות אע"פ שאין לו שחר ולא ממש כדבר הזה לא יבואו מלומר אליכם כך:

ועבר

ישעיה ח

באור לו

(יח) זיעהע! איך אונד דיא קינדער,
דיא מיר געגעבען האט דער הערר,
זינד צייען אונד פֿאַרבילדער אין ישראל,
פֿאַן דעם עוויגען צבאוח,
דער דאָ וואָהנעט אויף דעם בערגע ציון.

(יט) אונד ווען זיא זאגען צו אייך:
בעפֿראַגט דיא בעשווערערינגען אונד דיא אַראַפֿעל,
דיא דאָ צירפען אונד פֿליסטערן —
זאָלל ניכט איין פֿאַלק וויגען גאָטט בעפֿראַגען קאָנגען,
פֿיר דיא לעבענדיגען דורך דיא טאָרטען?

(כ) צור לעהרע הין אונד צום צייגנים!
דען זאגען יענע ניכט איין זאָלכעם וואָרט,
דאָ קיינע קלאַרהייט האָט?

הער

(יח) הנה אנכי, לכם
יהיה לאור את אשר עשיתי
בנתיב הנליון ושמו הילדי'
מהר שלל שבו
ושאר ישונו, כי חסדי
ה' לא תמונו, ועוד יש
לרחם את עמו ולנער
רשעים מארץ הקדושה.
(יט) וכי יאמרו, מוסב
למעלה אחס חלמידי ורעי
אך זה' תאמינו ונדברי
נביאיו אש' ילק רוחו עליה'
ואס יאמרו אליכם וגו'
אחס לבירק לאור התורה
והתעוד' כאש' הורתי לכם,
כי היא מורשה לקהלת
יעקב, כי הלא כמה יאמרו
דבר שאין לו שחר כלל,
כן השביל הרב לתרגם שני
הפסיקים אשר נמעט אין
להם שחר, ורבי בס הפרוש'
ואילי יש עו' לנא' הפסוקי'
באופן אשר, והוא כי

הנביא אשר אחס אך מחזיקי באומות אשר שמתילפניכם, ונדברי התורה והתעודה אשר מסרתי
לכם, ואל תסנו אל האלילים ואל תשעו בדברי שקר, וכי יאמרו וגו' ואסגס יאמרו
אליכם לדרוש אל האבות וגו', לתורה ולתעודה כלומר מה לכם לתורה ולתעודה
שחמם הנביא בכם, הלא האמת אך צפי הקוסמים ימלא, והם לנדם יודעים לחזק מפני
העמים (ולתורה ולתעודה נמשך על פסוק הקודם "כדעת רש"י הלא עם אל אלהיו ידרוש
בעד הקיים אל המתים לתורה ולתעודה). והוסיף הנביא לאמר אס לא יאמרו, וגו',
כלומר ידעתי כי כן יאמרו אליכם, כי זה דרכם נסל למו להאמין בנאש נחעה (ויחסר במלת
אס הה"א השאלה ורבים כמוהו במ"ש הרד"ק במנלו). ולפירוש הזה הפסוקים י"ח י"ט כ'
משולבים יחד, אשר, אנכי והילדים לכם לאומות ומופתים ואל תשימו לב לדברי הנל של
קיסמים, אס גם העם הזה יאמינו בם. הירענים, תרגם הרב קרנקעל, והוא מן ידע,
כי הוא הודעת העתידות ע"י נביאה כפי מחשבת הטועים. המצפצפים, קול העופות יקרא
לפלוף לפי שהוא דומה להנרה הזאת, וכמו שיאמר בל"א לזויטטערן, לירפען, והנה המתים
אשר יעלה בעל אוב המה ידברו רק בקול דממה דקה, ואמרו הקיסמים כי הרפאים שוכני
שאל כל יוכלו להרים קילס, ונאמת הוא רק תחנולה מאתם לכל יביר השומע את קול
המדבר עמו, ולזה ידמה אותו לכפוף העוף, וכן אמר לקמן (כ"ט ד') והיה באוב מארץ
קולך ומעפר אמרתך תלפף. והמהגים, נדף עם מלפפים, וכן לקמן (ל"ח י"ד) כסוס
עגור כן אלפף אהגה ביונה, (ועיין לקמן ל"א ד'), והרב תרגם פֿלויטטערן, והוא הדבור
בלחש, והכוונה אס על המתים שיעלו אשר לא ישמעו קולם באשר בארנו, או על להטי
המכשפים (לויבערפֿאַרשען) אשר גם המה נחת נאמעם כנודע. אל המתים, לדעת הרב
המתרגם יהיה אל כאן כמו על ידי (דורך) ומלא לו חכאל כל תועבותיכם (יחזקאל מ"ד ז').
(כ) אין לו שחר, אשר הראב"ע והטעם שלא תלא תעלומה לאור, ולכוונה הזאת תרגם
הרב המתרגם, וליונתן דרך אשר בזה (עיין רש"י) ואחריו הרד"ק, ומעתיקים עמים והנמשכים
אחריהם מבני עמו עוד בדרך יותר זו (יעיין הקורא בדבריהם). אבל הגנון לדעתנו
כפירוש הראב"ע וזה יולדק גם כפי הכוונה שסם הרב המתרגם בפסיקים האלה גם לפי הדרך
אשר בחרתי אנכי, כאשר מנאר כמה שקדם.

ועבר

(כא) ועבר בה נקש' ורעב . מוס' למעל'מה אמו'בתחל' הענין ויסרני מלכת בדרך העם הזה ופי' מה הוא הדרך לא תאמרו קשר לקש' עשרת השנטי'שיתקשרו עם מלכי מצרים ופירש את עושן והיה למקדש וכשלו בם וכל הענין . ועבר בה העובר באות'הדרךשעוזבי' את הקב"ה וסומנין על מלכי מצרים . נקשה מאורע קשה . נקשה ורעב נלאה בלרות קשות ורעב כי קישי ומלור ומלוק ורעב יבא עליהם כימי מלור שלש שנים של סנחריב על שומרון : והיה כי ירעב וקלל . בעגלים ובעלים שהיו עובדים להם : ופנה למעל' . לנקש מאת הקב"ה ולא ישמע בי יתחתם גזר דין ובכתירג' ויוחן : (כב) ואל ארץ יביט . אולי ימצא עזר אשר שלח מלאכים הושע בן אלה אל סוּא מלך מצרים (מלכים ב' י') : והנה נרה . כי לא יעזרהו וגם שנא יבא סנחריב לרעה לו : מעוף לוקה . עיפות ליקה :

(כא) ועבר בה

נקשה ורעב

והיה כי ירעב

והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו

ופנה למעלה :

(כב) ואל ארץ יביט

והנה צרה וחשכה

מעוף צוקה ואפלה

מנדה :

(כג) כי לא מועף לאשר מוצק לה

כעת הראשון הקל ארצה וברון

וארצה נפתלי

והאחרון הכביד

דרך הים עבר הירדן

גליל הגוים :

העם

ואפלה מנדה . על ידי אפלה הוא מנדח שכן לשון נידוח נופל באפלה כמו (ירמיה ב' ג') לכן יהיה דרכם להם בחלקקות באפלה ידחו ונפלו בה ולאפלה הם מנדח' : (כג) כי לא מועף לאש' מוצק לה . כי מלך אשור אשר ניתן למוצק ולהכר לה לארבעים אינו עיף ואינו עכל מלכא עליה'עד שלש פעמי' אחת כימי פקח (מלכים ב' ט"ז) אשר לקח את עיון ואת אכל מעבה ואת הקדש ואת הגליל כל ארץ נפתלי והגלות ההיא בשנת ד' לאחז ובשנת שתיים עשרה ויער אלהי ישראל את רוח סול מלך אשור ויגלם לראובני ולגדי ולמלי שבט המנש'מקרא זה (בדברי הימ'א'ה') וגלות זה בשנת שתיים עשר' לאחז החלת מרדו של הושע בן אלה בעמין שנאמר (מלכי' ב' י"ז) וימצא מלך אשור בהושע קשר וגו' לאחר שנשתעבד לו ששנה שנה ואין הששבין מסורג באקרא בגלוי אבל יש ללמוד מברייחא דסדר עולם והשלישית בשנת שש לפזקיה שנת תשע למרדו של הושע אשר נלכדה שומרון היא עיר המלוכה וגלו כולם וזה האמור כאן כי לא עיפות לאויב אשר הוא מוצק לה לארץ ישראל האמורה בענין ואל ארץ יביט : כעת הראשון הקל ארצה וברון . הגלות הזו האמלעית קלה תהיה כאותה של עת ראשון אשר הקל להגלות את ארץ זבולון ונפתלי שאף בשניה לא הגלה אלא שני המטות ומני המטה שנעבר הירדן אבל האחרון מסע השלישי הוא : הכביד . טיאת את הכל כמכנד את הנית ויש לפרשו אף לשון כובד לפי ענין המקרא שפחה ראשונה בלשון הקל ארצה וזבולון והאחרון הכביד ובשאר ישיעה וביאה זו כבר גלו הראשונים : דרך הים . אותן היושבין על ימה של ענני' היא ארץ נפתלי שנת' ים ודרים ירשה (דברים ל"ג) : עבר הירדן . היא גלות שניי' של ר'זבון וגד : גליל הגוים . היא כל ארץ ישראל שהיתה גוללת אליה כל הגוים שהכל מתאווין לה ובאין לה לסחורה בענין שנת' (ירמיה ג') נחלת בני כנאות גוים . ויונתן תירגם ל' אשר :

העם

ישעיה ח

(נא) ווער דא דורכט וואנדערט יענע (באהן)

איזט בערראנגט אונד דארבענד ,

אונד דא געשיהט'ס ווען ער הונגערט ,

זא ערגרימט ער אונד לאסטערט זיינען קאניג אונד זיינע גאטטער

איגד ווענדעט זיך נאך אָבען .

(נג) ווען דאן ער צור ערדע בליקט ,

זיעהע דא ! טריבואל אונד רונקעלהייט ,

דיסטערנים בערראנגנים אונד נאָכט ,

עס איזט פֿערשייבט —

(נז) דען קיינע דיסטערנים מעהר וואָ איהר ¹) בערראנגג

נים וואָר ,

וויא אין דער ערשטען צייט , דאָ ער ערניערדיגטע

דאָ לאַנד זבלון

אונד דאָ לאַנד נפחלי —

דאָך אין דער פֿאלגעצייט פֿערהעררליכט ער

דען וועג צום בעערע , יענווייטס דעם ירדן'ס ,

דאָ גאָלילעא דער היידען .

¹ דער ערדע .

באור לו

(כא) ועבר בה, לדעת הכנ

המחרגם יהיה הענין אשר

יעבור בדרך זאת לדרוש אל

האובות וידעוני, הוא יהיה

נקשה (כלומר קשה יום

ומדוכא) ורעב, ויורה הכנוי

על נושא דרך הנעלם

במאמר, כמו שלדעת

הראב"ע והרד"ק שפירשו

אשר יענו' בארץ שג' כמובן

בה על ארץ שלא נזכר

כלל. ונעיני יתכן כי בה

מוסב על האומרים לדרוש

אל המתים שזכר, והמה

העם, ועם בעברי'משוחף,

כמו שכתב הרד"ק בשרש

עמס, ובה הוא כמו

עליה, כאשר מלינו כי

אם הנהמה אשר אני רוכב

בה (נחמי' ב' י"ג), ונקשה

הוא שם המקרה כאשר

הבינהו רש"י וינחן, ואמר

עד יענו' על העם דבר קש'

מאד, ויהיה אז אם ירעב והתקלף במלכו ובאלהיו (והם אלהי נכר אשר בחר לו, ולכוונה הזאת מחרגם הכנ גאטטער) אז יכנע לנבו הערל, ופנה למעלה לאל המושיע, כאשר השביל הרב להעתיק. והנה נקשר המאמר הזה היטיב למה שלפניו, כי אמר הלא ימים באים וגם העם ההולכים עמה בחשך אחרי משאות שאל ומדומי' יעזבו דרכם הרעה וישבו אל ה', וכדעת יונתן ורש"י, אך שלדעתם הענין כי יתפללו אל ה' והוא לא יעום, ולדעת הרב הוא בהיפך, אם ישבו אל ה' ירחמם ויוליאם ממליקתם, כאשר יבאר בפסוק הבא. (כב) ואל ארץ יביט, אז אם העם יפנה למעלה ושב ורפא לו, וכשיביט לארץ יראה כל הצרות אשר הליקוהו והחשך אשר סבבו המה מנדחים כלומר בלו ואינמו, כי אלהים הגיה חסנם והושיעם ממליקתם, בן העמיק הרב להעתיק הפסוק הקשה הזה, מעוף, חשך, כמו ארץ עפתה כמו אפל (איוב י' כ"ב) כי שניהם שרש אחד להם. (כג) כי לא מועף, הרב המחרגם בחר בעין נקירת (נעיקר הכוונה) הפירוש היותר נאה ומתקבל כפי הוראת המלות והמשך המאמרים בפסוק הזה, והוא דעת החכם געוועניוס: כי הענין, עתה לא יהיה עוד מועף חשך ואפלה (כי מועף בינוני הפעול מבנין הפעיל משרש עוף וכאשר בארנו בפסוק הקודם) לאשר מולך לה, והכנוי לה מוסב על הארץ שזכר. כעח הראשון, לא יקיה מועף לארץ יהודה כאשר היתה בעת הראשון כאשר הקל ה' (כי ה' הוא הנושא המובן) ארצה זבלון, כלומר הוריד כבודה והושפלה והגלה את יושביה ע"י מלכי אשור, בזאת לא יעשה בארץ יהודה, ואם גם כנש סנחריב כל ערי צלילות ציהודה לא יאחו בארץ. ארצה, הה"א נוספת ולא במקום למ"ד וכמו מי סקד עליו ארצה (איוב ל"ד י"ג) וכן על פני מבל ארצה (שם ל"ז י"ג). והאחרון הכביד, אולם עוד ימים באים וגם הארצות האלה תשובנה לאיתן כי ה' יבנדן וינשאן. ולדעתי אין זאת יעוד משיחי כאשר חשב החכם הנ"ל, רק כנר נתקיים זאת אחרי אשר ירדה מלכות אשור מטה מטה כי אז הרימו גם אפרים ומנשה ויתר השנטיים את ראשם, וכנר מפורש כי בימי חזקיהו באו אנשים מאשר מנשה וזבולן לירושלים לעשות פסח לה' (ד"הי ב' ל' י"א) וגם אנשי יהודה נתלו מונחות וגדעו האשפים באפרים ומנשה (שם ל"א א') והמלך יאשיהו צער כל הגלולים מכל ארץ ישראל במבואר (שם פדשה ל"ד), ובנר בארנו שם כי זה לעד שהוא היה מושל גם בארץ ישראל, ונפרט לדעת חז"ל שאמרו ירמיה החזיר את עשרת השנטיים, והמלך עליהם את יאשיהו. דרך הים, הוא ים כנרת וזה בחלק זבולן כנאמר זבולן לחוף ימים ישכון (בראשית מ"ט י"ג). עבר הירדן, גם עבר הירדן והם ראובן וגד וחמי שנטע מנשה אשר בהם החל ה' לקלות בישראל והם הוגלו תחלה גם המה ישובון לאדמתם. גליל הגוים, הנה המסוף גליל היה